

CONFERINȚA
CÂMP DE BĂTĂLIE, OCUPAȚIE ȘI
INCERTITUDINE (GEO)POLITICĂ:
MOLDOVA ÎN 1944

PROGRAM

VINERI - SÂMBĂȚĂ | 1 - 2 | NOIEMBRIE 2024

Institutul de Istorie "A. D. Xenopol"

Str. Codrescu 6, Pavilion C

CU SPRIJINUL

Eveniment organizat de:

Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” și Institutul de Arheologie
Academia Română, Filiala Iași

În parteneriat cu:

Romsilva – Direcția Silvică Iași
Agenția Națională pentru Arii Naturale Protejate
Asociația Iași Detectează

Cu sprijinul:

ESQ Village
Aplisens
Asociația Rediu lui Tătar
Memorialul Ulmi-Poleni

Comitetul de organizare:

Alexandru D. AIOANEI, Marius CHELCU, Dorin DOBRINCU

VINERI, 1 noiembrie 2024

Deschiderea lucrărilor conferinței

(9:00-9:30, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”)

Saluturi de deschidere din partea organizatorilor și partenerilor.

Secțiunea 1

Redescoperirea unui an dramatic: victime, arheologie legală, memorie

(09:30-11:00, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”)

Moderator: Adrian CIOFLÂNCĂ

Sever-Petru BOȚAN (Institutul de Arheologie, Iași), Felix-Adrian TENCARIU (Arheoinvest, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), Andrei ASĂNDULESEI (Arheoinvest, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), Maria-Bianca PINTILIE (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), Irinel ROTARIU (Parchetul Militar Iași), *Arheologia conflictului: dezvăluirea unor tragedii ascunse din Al Doilea Război Mondial în Iași*

Robert Daniel SIMALCSIK (Centrul de Cercetări Antropologice „O. Necrasov”, Iași), *Mărturia mută a unei gropi comune, omul și uneltele sale aducătoare de moarte*

Dorin DOBRINCU (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași), *1944: Moldova, istoriografie și memorie*

Pauză de cafea (11:00-11:15)

VINERI, 1 noiembrie 2024

Secțiunea 2

Viața în proximitatea frontului: administrație, cotidian, ocupație

(11:15-13:15, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”)

Moderator: Bogdan SCHIPOR

Marius TĂRÎȚĂ (cercetător independent), *Administrații paralele, disensiuni NKVD-comuniști și populația civilă în nordul Basarabiei și Basarabia în martie-noiembrie 1944*

Dumitru LISNIC (Facultatea de Drept și Științe Sociale a Universității „Alecru Russo”, Bălți), *Bălți 1944: tablou demografic și peisaj urban în schimbare*

Alexandru D. AIOANEI (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași), *Viața cotidiană într-un oraș pe linia frontului. Iașul în anul 1944*

Claudiu SECAȘIU (Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, București), *Moldova de Nord sub ocupație sovietică: surse ale Serviciului de Informații din noiembrie 1944 – ianuarie 1945*

Masă de prânz (13:15-15:00)

Secțiunea 3

Fațete ale conflictului: politică, ideologie și operațiuni militare

(15:00-17:00, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”)

Moderator: Alexandru D. AIOANEI

Adrian CIOFLÂNCĂ (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași), *Mersul războiului și dinamica politicilor antisemite ale regimului Ion Antonescu. Câteva observații metodologice*

VINERI, 1 noiembrie 2024

- Ottmar TRĂȘCĂ (Institutul de Istorie „George Barițiu”, Cluj-Napoca), *Germania nazistă și situația din România în perioada premergătoare actului de la 23 august 1944*
- Grant Thomas HARWARD (US Army Center of Military History, Washington, DC), *Luptând la Iași și pe Nistru: motivarea Armatei a 4-a și a Armatei a 3-a în 1944*
- Bogdan SCHIPOR (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași), *Prima operațiune Iași – Chișinău, un succes defensiv major în contextul eforturilor românești de ieșire din război în 1944*

Pauză de cafea (17:00-17:15)

Secțiunea 4

Urmările războiului: instituții, presă, rememorare

(17:15-19:15, Sala de Conferințe a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”)

Moderator: Dorin DOBRINCU

- Cătălin BOTOȘINEANU (Arhivele Naționale ale României, Iași), *Evacuarea Arhivelor Moldovei în Al Doilea Război Mondial*
- Ionuț NISTOR (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *Război și ideologie. Universitatea din Iași în perioada 1944-1945*
- Andreea DAHLQUIST (CIS 20, Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *Anul 1944 reflectat în presa suedeză*
- Marius CHELCU (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași),
Lucian ROȘU (Facultatea de Geografie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *„Eroi pe fronturi paralele” – un altfel de memorial de război*

SÂMBĂȚĂ, 2 noiembrie 2024

*Locuri ale memoriei anului 1944:
deplasare pe fosta linie a frontului din zona Iași*

09:00 – Plecare de la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”

09.30-10.00 – Pădurea Mârzești, com. Rediu (prezintă Cezar CIORAN, Asociația Iași Detectează)

10.00-11.00 – Cimitirele memoriale din Rediu și Lețcani (prezintă Marius CHELCU, Asociația Rediu lui Tătar)

12.00-14.00 – Memorialul Ulmi-Poleni, com. Belcești, și terenul confruntărilor din timpul Bătăliei de la Târgu Frumos (prezintă Bogdan SCHIPOR, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” și Vasile CIOBANU, Memorialul Ulmi-Poleni)

14.00-14.30 – Concluziile conferinței

Rezumatele comunicărilor

Secțiunea 1

Redescoperirea unui an dramatic: victime, arheologie legală, memorie

Sever-Petru Boțan, Felix-Adrian Tencariu, Andrei Asăndulesei, Maria-Bianca Pintilie, Irinel Rotariu, *Arheologia conflictului: dezvăluirea unor tragedii ascunse din Al Doilea Război Mondial în Iași*

Bătălia Moldovei din primăvara-vara anului 1944, purtată în arealul din jurul Iașului, a lăsat urme adânci în memoria colectivă, punându-și totodată amprenta decisiv asupra situației geo-politice a Regatului României din acel moment. Urmele acestei ample operațiuni militare se mai găsesc și astăzi, fiind semnalate an de an numeroase descoperiri de elemente de muniție și alte relicve cu caracter militar. Prin eforturile arheologilor, dar și prin descoperiri întâmplătoare continuă să iasă la lumină oseminte ale militarilor decedați, analiza lor punând în evidență adevărate drame individuale. Între acestea putem menționa descoperirea a șapte gropi comune conținând aproximativ 700 de militari germani, din spatele cantinei „Titu Maiorescu”, în Copou, mormintele comune ale soldaților sovietici din fostul cimitir de la Casa Pogor, precum și diverse descoperiri de morminte individuale sau colective în satele și comunele aflate în apropierea Iașului. Munca arheologilor și a procurorilor de la Parchetul Militar din Iași urmărește, pe cât posibil, să ducă la identificarea acestor eroi și la reînhumarea lor cu cinstea cuvenită.

Robert Daniel Simalcsik, *Mărturia mută a unei gropi comune, omul și uneltele sale aducătoare de moarte*

Prezența unor echipamente specifice identificabile și a nasturilor de la cămașa de vară tip Gymnastiorka sunt un indiciu pentru a confirma că defuncții din groapa comună de la Casa Pogor din Iași sunt militari ai Uniunii Sovietice și moartea lor s-a produs în

primăvara-vara anului 1944, în timpul luptelor de la nord de Iași. Analiza antropologică a debutat cu aflarea numărului minim de indivizi. Astfel au fost identificați 11 indivizi. Aceștia indică o tipologie care confirmă originile estice ale soldaților și a evidențiat existența unei game largi de răni provocate de arme de foc (șrapnel, gloanțe sau suflu de explozie), ceea ce relevă faptul că moartea acestora a fost extrem de violentă, în timpul luptelor și nu într-o etapă ulterioară ca urmare a rănilor. Analiza antropologică a evidențiat și vârsta „fragedă” a unui defunct de doar 16 ani, doar un individ având vârsta de peste 50 de ani.

Dorin Dobrinu, 1944: Moldova, istoriografie și memorie

An de răscruce în istoria recentă a României, 1944 a fost redus vreme de decenii, în plan intern, la momentul 23 august, la ceea ce a urmat în capitala statului, la părțile sudice și intracarpătice ale acestuia. Toate acestea au fost reconstituite și interpretate în perioada comunistă într-un mod accentuat partizan, omisiunile și mistificările fiind evidente. Cât privește situația din Moldova, aceasta era expedită în lucrările istorice în scurte mențiuni despre spargerea frontului româno-german și victoria sovietică, în urma ofensivei declanșate la 20 august, iar volumele de documente ocoleau practic subiectul prin selecția surselor. Mențiunile despre viața politică, socială și economică din regiune, atât înainte de sfârșitul lunii august, cât și după aceea, erau și mai rare. Accesul la arhive a fost sever restricționat, iar studiile istorice strict controlate. Nu a fost publicat niciun volum memorialistic cu privire la tema în discuție, din motive ideologice și politice. În aceeași perioadă, nu a fost ridicat niciun monument public referitor la ceea ce se întâmplase între Prut și Carpați spre finalul celui de-al Doilea Război Mondial.

După prăbușirea regimului comunist, anul 1944 a continuat să fie frecventat de istorici și activiști ai memoriei, abordările devenind extrem de variate, cel mai adesea în competiție. Chestiunea Moldovei a ocupat în continuare un loc mai degrabă marginal în ansamblul producției istoriografice dedicate penultimului an de război. Interpretările propuse au privit cel mai adesea chestiunile militare și administrative, accentul căzând pe evacuarea instituțiilor, acțiunile trupelor, prăbușirea frontului Axei și capturarea soldaților români și germani.

În același timp, au fost produse unele studii dedicate situației politice, vieții economice și sociale din regiune, au fost selecții de documente în volume generale sau în reviste. Spre deosebire de perioada anterioară, au apărut volume memorialistice sau interviuri de istorie orală care conțin relatări importante, uneori ample, despre ceea ce s-a întâmplat în estul României în ultima parte a celei de-a doua conflagrații mondiale. Cele mai multe materiale au fost realizate de cercetători sau martori din România, în special din regiunea Moldovei, însă se remarcă existența unui interes și din partea unor cercetători occidentali sau estici. În câteva puncte au fost amenajate ori sunt în curs de organizare, ca urmare a unor inițiative private și locale, spații menite a juca rolul de locuri ale memoriei.

Secțiunea 2

Viața în proximitatea frontului: administrație, cotidian, ocupație

Marius Tăriță, *Administrații paralele, disensiuni NKVD-comuniști și populația civilă în nordul Basarabiei și Basarabia în martie-noiembrie 1944*

Scopul comunicării de față este de a atrage atenția asupra oamenilor partidului (membrii CC, organizațiile orășenești și raionale, lucrătorii de știință și de „creație”) și managementului reușit sau nu de către aceștia în nordul Basarabiei și ulterior în partea regiunii care acoperea RSSM, în martie-noiembrie 1944. Condițiile războiului, prezența militarilor (și excesele acestora), libertatea de acțiune ce o avea NKVD peste autoritatea comuniștilor „moldoveni” schimbă modalitatea de analiză a subiectului. Cadrele venite, reevacuate de un anumit departament de partid de la Moscova (al cărui rol exact nu a fost vreodată reflectat de istoriografia de la Chișinău după 1991), sunt relevante pentru înțelegerea planurilor cu privire la fosta RSSM. Pe de altă parte, documentele de partid păstrate în arhivele din Chișinău, deși consistente pe anumite aspecte, par insuficiente pentru înțelegerea proceselor de atunci. Cu toate acestea, se distinge clar faptul că unitățile militare ale Frontului II ucrainean au desconsiderat autoritatea administrației sovietice și de partid trimisă (și în proces de recreare) în acest teritoriu. Pe lângă aceasta, față de populația civilă a

fost folosit limbajul forței. În același timp, raportat la numărul populației din nordul Basarabiei și ulterior în întreaga Basarabie (mai puțin în cazul minorităților naționale, cum au fost găgăuzii sau bulgarii), s-au făcut recrutări ample de fii de țărani, dintre care mulți nu se vor mai întoarce niciodată acasă.

În comunicare vom reflecta, în baza documentelor de partid, deciziile administrative și acțiunile manageriale ale CC-ului parțial, care a rezidat la Soroca până la începutul lunii septembrie 1944 și, ulterior, până la întoarcerea evacuaților, în octombrie 1944. Luna noiembrie 1944 este un punct limită, deoarece presiunea armatei va fi deja mai puțin resimțită, în schimb NKVD-ul va rămâne în continuare atotprezent. În rândul ierarhiei de partid va începe o nouă etapă. Cadrele cu merite față de sovietici în anii războiului vor începe să fie izolate succesiv, procesul fiind definitiv încheiat în 1952, când, în iulie, la Chișinău va apărea L. Brejnev. În locul lor în cea mai mare parte se vor afirma comuniști transnistreni, care au făcut carieră ca urmare a Marii Terori, și cadre aduse din diferite părți ale Ucrainei sovietice. Populația civilă în tot acest răstimp a asistat nepuțincoasă la procesele ce aveau loc și a fost tratată autoritar.

Dumitru Lisnic, *Bălți 1944: tablou demografic și peisaj urban în schimbare*

Prezentarea propusă examinează impactul migrației, restricțiilor de circulație, represiunii și distrugerilor provocate în nordului Basarabiei de acțiunile militare din primăvara-vara anului 1944. Orașul Bălți a fost epicentrul acestor procese, deoarece în această localitate se află nodul feroviar ce leagă căile ferate din nordul Basarabiei, de-a lungul cărora a avut loc înaintarea militarilor sovietici, migrația civililor și evacuarea prizonierilor de război spre est. Întreaga regiune gravita din punct de vedere economic și administrativ spre orașul Bălți. De asemenea, orașul Bălți a fost unul din principalele centre urbane unde s-au instalat instituțiile și administrația sovietici. Operațiunile militare au avut un efect distructiv important asupra fondului de locuințe, generând crize sociale și conflicte legate de drepturile de folosință asupra clădirilor ce au supraviețuit bombardamentelor. Restricțiile asupra mobilității geografice impuse civililor, ca urmare a stabilirii liniei frontului în zona

de la nord de platoul Cornești, instituirea graniței pe Prut în partea de nord a frontului sovietic și evacuările forțate a satelor din proximitatea teatrului de operațiuni militare sunt elemente care trebuie analizate pentru a creiona fidel tabloul unor realități în schimbare. Acești factori, la fel ca și tehnicile folosite de regim pentru a supraveghea teritoriul, au formatat strategiile de supraviețuire adoptate de o populație aflată în mișcare.

Alexandru D. Aioanei, *Viața cotidiană într-un oraș pe linia frontului. Iașul în anul 1944*

Anul 1944 este un punct de cotitură în istoria orașului Iași. Stabilirea frontului timp de cinci luni la doar câțiva kilometri de oraș a marcat profund viața cotidiană și a generat schimbări socio-economice și urbanistice cu efecte pe termen lung. Evacuarea populației, a principalelor instituții, precum și prezența unui număr mare de soldați tot mai demoralizați au transformat orașul într-un loc greu de administrat. Puținii funcționari rămași au avut de gestionat o creștere semnificativă a infraționalității, mai cu seamă a furturilor, printre autori numărându-se de foarte multe ori soldați români și germani deopotrivă. Locuitorii care au refuzat să se evacueze au înfruntat atât rigorile unei zone de operațiuni militare, cât și bombardamentele aeriene, care de foarte multe ori s-au soldat cu victime și pagube materiale semnificative. În vara și toamna anului 1944, aprovizionarea orașului a fost foarte dificilă, iar vidul de putere a fost acoperit la sfârșitul lunii august prin persoane numite de comandamentul sovietic. Cercetarea de față încearcă să reconstituie viața de zi cu zi din orașul Iași, aflat pe linia frontului în perioada aprilie-august 1944, analizând strategiile de supraviețuire a populației rămase, activitatea instituțiilor de forță, precum și relația dintre reprezentanții administrației locale, populația civilă și armată.

Claudiu Secașiu, *Moldova de Nord sub ocupație sovietică: surse ale Serviciului de Informații din noiembrie 1944 – ianuarie 1945*

După actul de la 23 august 1944, deși redus ca importanță, efective și buget, Serviciul Special de Informații (din septembrie

1944, cu denumirea schimbată, Serviciul de Informații – S.I.) a încercat să obțină informații din teritoriul Moldovei ocupat de Armata Roșie și aflat sub controlul direct al acesteia. În contextul retragerii administrației din Moldova de Nord încă din luna martie 1944 și al acțiunilor contraspionajului sovietic SMERȘ împotriva agenților S.S.I. care activaseră pe frontul de est, S.I. a recurs la trimiterea în misiune a unor funcționari originari din zonă sau la utilizarea unor vizitatori ocazionali ai regiunii, care beneficiau atât de acordul guvernului central de la București, cât și al Reprezentanței sovietice din cadrul Comisiei Aliate de Control.

Cele două documente supuse atenției, datând din lunile noiembrie 1944, respectiv ianuarie 1945, prezintă pe larg conducătorii instituțiilor locale, atât cele administrative (prefect, primar, șefii poliției și siguranței), cât și cele nou apărute, precum Comisia de triere, care se ocupa cu verificarea funcționarilor, retrimiși în zonă de guvernul de la București. Erau descrise pe scurt situația economică, sanitară și starea de spirit a populației, iar în final se făceau o serie de propuneri de remediere a situației. În plus, cel de-al doilea document începe cu o descriere plastică a călătoriei de 37 de ore, de la București la Iași, inclusiv a incidentelor de parcurs, generate de soldați sovietici, și completează tabloul celor observate nemijlocit cu articole din presa locală („Moldova Liberă” și „Vrem Pământ”). Documentele aduc un aport semnificativ de informații privind o perioadă încă puțin studiată, în principal din cauza surselor documentare mai greu accesibile.

Secțiunea 3

Fațete ale conflictului: politică, ideologie și operațiuni militare

Adrian Cioflâncă, *Mersul războiului și dinamica politicilor antisemite ale regimului Ion Antonescu. Câteva observații metodologice*

În istoriografia occidentală a existat o lungă dezbateră între cei care argumentau că succesul operațiunilor militare ale Germaniei naziste a dus la radicalizarea atitudinii față de evrei și cei care susțineau că eșecul a avut acest efect. În cazul României, cele mai

mari atrocități în care au fost implicați militari s-au înregistrat în momente în care s-a produs o combinație explozivă între așteptări ridicate, alimentate de credința în invincibilitatea armatei germane și de triumfalismul naționalist al propagandei românești, și frustrarea provocată de eșecuri militare de etapă. Pogromul de la Iași, din iunie-iulie 1941, a izbucnit pe un fond de optimism contrazis de disfuncționalități în colaborarea militară cu trupele germane pe Prut și de mai multe contraatacuri reușite ale armatei sovietice care amenințau Iașul. Masacrul de la Odesa a survenit după un lung asediu, în care armata română a avut pierderi imense, care, și de această dată, au fost puse de Antonescu pe seama evreilor. Marele masacre din Transnistria au avut loc în momentul în care operațiunile de pe Frontul de Est promiteau impunitate, dar nu și o victorie rapidă și spectaculoasă. Istoricii sunt în general de acord că Antonescu a oprit planificata deportare spre Polonia a evreilor români, precum și deportările în masă spre Transnistria în momentul în care soarta războiului a început să se schimbe, în toamna anului 1942. Anii 1943 și 1944 îl găsesc pe Antonescu făcând concesii în chestiunea evreiască pentru a obține avantaje în negocierile de la încheierea păcii. Comunicarea va analiza câteva din aceste decizii în contextul operațiunilor militare din prima parte a anului 1944.

Ottmar Trașcă, *Germania nazistă și situația din România în perioada premergătoare actului de la 23 august 1944*

Evoluția îngrijorătoare a situației politice interne din România, respectiv escaladarea nemulțumirilor față de politica promovată de regimul antonescian, oboseala de război cronică manifestată de societatea românească, precum și măsurile inițiate de opoziția democratică în vederea ieșirii României din război nu au rămas neobservate în cadrul conducerii celui de-al III-lea Reich. Deși numărul avertismentelor recepționate de Berlin în cursul anului 1944 cu privire la posibilitatea desprinderii României din alianța cu Germania a crescut exponențial, totuși rapoartele întocmite de serviciile germane prezente în România, respectiv Legația germană, Misiunea Militară germană, serviciile de informații (OKW/Amt Ausland/Abwehr, Amt VI-SD Ausland) ori Grupul Etnic German conțineau în general date contradictorii și astfel nu au putut oferi o imagine coerentă refe-

ritoare la situația reală existentă în România. În pofida acestui neajuns, în cadrul rapoartelor întocmite de serviciile germane din România pot fi identificate două elemente comune de natură politico-militară ce aveau să determine în bună măsură evoluția relațiilor româno-germane în vara anului 1944 și mai ales deznodământul din august același an.

Astfel, pe parcursul anului 1944, Berlinul a recepționat pe diferite canale de comunicare informații veridice cu privire la acțiunile inițiate de opoziția democratică, Casa Regală și, nu în ultimul rând, de elementele nemulțumite din cadrul Marelui Stat Major, în vederea înlăturării de la putere a regimului antonescian și a încheierii unui armistițiu cu Națiunile Unite. Însă avertismentele recepționate au rămas fără urmări concrete, întrucât conducerea celui de-al III-lea Reich le-a ignorat constant și a subapreciat în mod grav capacitatea opoziției democratice de a-l înlătura pe mareșalul Ion Antonescu de la putere. Această conduită se explică prin încrederea nelimitată a Berlinului și îndeosebi a lui Adolf Hitler în persoana Conducătorului statului român, în cadrul conducerii celui de-al III-lea Reich predominând opinia potrivit căreia atâta timp cât mareșalul Ion Antonescu rămâne la conducerea statului român nu existau motive reale de îngrijorare pentru Germania. Pe de altă parte, din punct de vedere militar, serviciile germane au indicat în mod corect importanța factorului militar în privința stabilității regimului antonescian și, implicit, menținerii alianței cu Germania.

Grant Thomas Harward, *Luptând la Iași și pe Nistru: motivarea Armatei a 4-a și a Armatei a 3-a în 1944*

Există o întrebare în istoriografia românească care este puțin pusă: de ce au luptat militarii români din martie până în august 1944? De obicei se presupune că țara a fost în pericol și această explicație este destul. Bineînțeles, faptul că vetrele lor au fost amenințate a fost un factor important pentru a-i motiva pe militarii români, dar nu a fost tot. Motivarea militarilor români a fost mult mai complicată și merită o analiză mai profundă. Lucrarea mea se va uita la mai multe aspecte de motivare: ideologie, disciplină și aliați. Ideea că Armata Română a luptat într-un „război sfânt” împotriva „iudeo-bolșevismului” a fost încă puternică, chiar dacă speranța în victorie era mică –

mai ales că Axa nu avea forța și echipamentul necesare. De asemenea, și asta nu se scrie nicăieri, conștiința atrocităților făcute în timpul campaniei din est, în teritoriile recucerite și în URSS, a creat o frică și mai mare de ocupația sovietică. Armata română a folosit pedepse dure ca să mențină disciplina. Și au fost mii de militari români deja judecați și trimiși pe front pentru reabilitare, care sunt uitați total în narațiunea convențională. Amalgamarea marilor unități române și germane a fost o tactică foarte importantă pentru apărarea finală a României. Voi discuta aceste aspecte și voi compara Armata a 4-a cu Armata a 3-a, fiindcă au fost compuse din militari diferiți – recruți proaspeți versus veterani epuizați –, ceea ce a influențat motivarea. Până la urmă, motivația nu poate învinge materialul, cum s-a dovedit când Armata Roșie a atacat pe 20 august 1944.

Bogdan Schipor, *Prima operațiune Iași – Chișinău, un succes defensiv major în contextul eforturilor românești de ieșire din război în 1944*

La sfârșitul anului 1943, atunci când puterile occidentale au acceptat propunerea lui Iuliu Maniu ca un emisar al opoziției din România să fie trimis pentru a negocia o eventuală ieșire din război, liderul țărănist și colaboratorii săi l-au desemnat pe Barbu Știrbey în această calitate, cu acordul regelui, prințul plecând în februarie 1944 la Cairo, cu un pașaport diplomatic eliberat la ordinul lui Ion Antonescu. Ca rezultat al acestei misiuni, Barbu Știrbey a primit la 12 aprilie 1944 din partea sovieticilor un set de condiții pentru încheierea unui armistițiu cu România. Deși aparent favorabile, ele au fost privite la București cu sentimente amestecate. La 19 aprilie 1944, Iuliu Maniu a formulat un răspuns, acceptând în general termenii sovietici, dar solicitând ca eventuale trupe străine să nu intre în România decât dacă Bucureștii vor solicita acest lucru. Pe de altă parte, și guvernul de la București a respins, la 15 mai 1944, varianta oferită României la Cairo, negocierile din Egipt desfășurându-se aproape „la lumina zilei”, fiind cunoscute de către cele două coaliții beligerante. Și Ion și Mihai Antonescu au considerat termenii din 12 aprilie ca un fel de cerere de capitulare față de Uniunea Sovietică, ceea ce, în condițiile date, punea în pericol existența statului. Era de dorit, în schimb, o implicare concretă a puterilor occidentale, dublată de o intervenție militară anglo-americană în Balcani, scenariu care ar

fi putut asigura teritoriul românesc în cazul înaintării forțelor sovietice spre vest.

La aceste decizii poate să fi contribuit și faptul că trupele române și germane au reușit să stopeze, în aprilie-mai 1944, ofensiva declanșată de trupele sovietice, aflate sub comanda mareșalului Ivan Stepanovici Konev, în ceea ce s-a numit „Prima operațiune Iași – Chișinău” sau „ofensiva sovietică de primăvară”. Această reușită a fost posibilă datorită prezenței pe frontul românesc a unor puternice unități de tancuri și infanterie motorizată germane, între care Divizia a III-a tancuri SS *Totenkopf*, Divizia de grenadieri de tancuri *Grossdeutschland* sau Divizia 24 tancuri. Există, din păcate, prea puține mențiuni și cercetări consacrate acestui succes defensiv de anvergură înregistrat pe frontul din Moldova în aprilie 1944 și implicațiilor sale la nivel politic și diplomatic.

Secțiunea 4

Urmările războiului: instituții, presă, rememorare

Cătălin Botoșineanu, *Evacuarea Arhivelor Moldovei în Al Doilea Război Mondial*

La începutul anului 1944, autoritățile românești au luat decizia evacuării unor instituții din orașele Moldovei. Motivând experiența catastrofală a exodului populației și a disoluției statului român în Basarabia și Ardealul ocupate, din vara anul 1940, mareșalul Ion Antonescu dispune organizarea noilor realități determinate de retragerea trupelor Axei și înaintarea armatelor sovietice. Încă din septembrie 1943, autoritățile militare iau în calcul scenariul evacuării unităților militare, a unor categorii de populație civilă, a unor bunuri de patrimoniu etc. În deja cunoscuta Operațiune „1111”, Arhivele din Iași, angajații și depozitele acestora sunt prevăzute într-un capitol aparte. Alături de evacuarea arhivelor Basarabiei și Bucovinei, încercarea de salvare a documentelor Moldovei se înscrie în efortul de a scoate de pe linia frontului sau din zonele ocupate tezaurul arhivistic. Comunicarea de față propune o lectură asupra realităților evacuării arhivelor de la Mănăstirea Golia din Iași, depozitarea temporară în unele localități ale Olteniei, precum și dificultățile reîntoarcerii. Personajele implicate în acest efort, logistica angajată,

riscurile presupuse de eforturile evacuării în etape a unor vagoane de arhivă, care au condus la rătăcirea unora și, implicit, la pierderea unor fonduri de documente, dar mai ales distrugerea unei cantități însemnate de documente medievale și premoderne, vor fi inventariate în detaliu.

Ionuț Nistor, *Război și ideologie. Universitatea din Iași în perioada 1944-1945*

Interferențele politice și ideologice în viața academică și impactul războiului asupra Universității din Iași i-au preocupat pe cercetători în ultima perioadă, dar tematica este departe de a fi epuizată în toată complexitatea sa. Propun o analiză secvențială, pornind de la consecințele contextului: transformarea Iașului în zonă de front și instalarea regimului comunist. Din această perspectivă, problema administrării spațiului, situația Palatului Universitar și epurarea personalului didactic sunt direcții asumate în analiză. Finalul războiului mondial a însemnat pentru Universitate pierderea unei părți importante din Palatul său, lăsat temporar Politehnicii, cedare permanentizată apoi de interesele politice ale autorităților pentru învățământul politehnic. A însemnat distrugeri materiale, cu greu surmontate până spre mijlocul anilor '50, dar și distrugerea corpului profesoral, prin înlăturarea de la catedră a unui număr mare de profesori și prin instituirea controlului ideologic asupra cursurilor și cercetărilor.

Andreea Dahlquist, *Anul 1944 reflectat în presa suedeză*

Evenimentele anului 1944 au marcat profund evoluția ulterioară a României. În timp ce Ion Antonescu îl asigura în continuare pe Hitler că îi va rămâne alături până la terminarea războiului, trupele sovietice împingeau linia frontului tot mai aproape de granița românească, reușind în primăvara anului 1944 să treacă Prutul. Concomitent cu asaltul terestru, respins inițial de trupele româno-germane, Aliații au reluat ofensiva aeriană și au bombardat regulat punctele strategice ale României. La București, atât guvernul, cât și opoziția au deschis negocieri pentru părăsirea Axei și pentru încheierea armistițiului cu Aliații. Canalele de negociere de la Cairo, Ankara și Stockholm întâmpinau dificultăți în a ajunge la un consens cu reprezentanții Aliaților, întrucât aceștia nu renunțau să ceară capitularea

necondiționată a armatei române. Presa suedeză a manifestat interes față de evenimentele anului 1944 și a publicat regulat știri și articole referitoare la situația internă a României, negocierile pentru pace și ocupația sovietică a țării. Cele mai multe informații s-au dovedit exacte și reflectau realitatea descrisă în documentele de arhivă, dar au existat și știri din registrul senzaționalului, eronate, publicate cu scopul de a atrage atenția cititorului și de a disemina propaganda altor state.

Marius Chelcu, Lucian Roșu, „Eroi pe fronturi paralele” – un altfel de memorial de război

Comunicarea este o descriere a unui proiect de recuperare a memoriei războiului mondial prin amenajarea unui traseu intitulat *Eroi pe fronturi paralele* pe o lungime de 700 m, în situl Natura 2000 ROSAC0171 Pădurea și pajiștile de la Mârzești, unul din locurile unde, în primăvara-vara anului 1944, s-au purtat lupte intense în apropierea orașului Iași. Proiectul propune o nouă abordare în recuperarea istoriei locale prin promovarea traseelor tematice istorice, integrând conceptul de *citizen science* prin implicarea activă a comunității locale în documentarea urmelor din Pădurea Mârzești. Membrii comunității sunt invitați să contribuie la identificarea acestor urme și la raportarea lor într-o aplicație interactivă, sprijinind astfel o abordare colaborativă și participativă a proiectului. Această inițiativă nu doar că întărește legăturile dintre locuitori și patrimoniul natural și istoric, dar facilitează și crearea unei arhive digitale colective, oferind noi perspective asupra impactului războiului asupra locului, mai bine înțeles de comunitate.

Mai mult, introducerea unui joc de tipul descoperire de indicii adaugă componenta de gamificare. Astfel, vizitatorii sunt invitați să exploreze traseul **Eroi pe fronturi paralele** prin identificarea și colectarea unor indicii legate de urmele istorice ale soldaților de pe front, amplificând astfel implicarea lor activă în reconstituirea poveștilor acestor eroi. Această metodă nu doar că oferă o experiență educativă și interactivă, dar stimulează și reflecția asupra contextului geografic și istoric, creând o conexiune profundă între participanți și evenimentele trecutului. Prin acest proces, noile generații sunt atrase către descoperirea și înțelegerea unor aspecte istorice într-un mod captivant și accesibil, având posibilitatea să se conecteze cu memoria și geografia locului.

CÂMP DE BĂTĂLIE, OCUPAȚIE ȘI INCERTITUDINE (GEO)POLITICĂ: MOLDOVA ÎN 1944

CONFERINȚĂ

VINERI - SÂMBĂTĂ | 1 - 2 | NOIEMBRIE 2024

Institutul de Istorie "A. D. Xenopol"
Str. Codrescu 6, Pavilion C

ÎN PARTENERIAT CU

Contează pentru viitor!

ANANP
Agenția Națională pentru Ari Naturale Protejate

